БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
Институт по балканистика с Център по тракология
"Проф. А. Фол"
Вх. № 112НО-05-05, 25.09.22 г.

# РЕЦЕНЗИЯ

от **проф. дн Пенчо Пенчев** –
УНСС,
член на Научно жури за заемане на академичната длъжност „доцент"
в област на Висшето образование 2. Хуманитарни науки;
Професионално направление 2.2. История и археология
(Протоиндустриалното развитие на българските земи през XIX в.),
обявен от Институт по балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол" (ИБЦТ) при БАН за нуждите на Регионален исторически музей – Силистра (РИМ–Силистра), обнародван в ДВ, бр. 38/ 20.05.2022 г.

Единственият кандидат в обявения от ИБЦТ при БАН конкурс за „доцент" е д-р Николай Иванов Тодоров, директор на РИМ – Силистра. За участието си в конкурса той е представил две монографии, една студия и пет научни статии (четири от статиите са публикувани в издание, което е индексирано в Scopus). Съдържателно всички представени публикации отговарят на спецификата на обявения конкурс – те в много голяма степен са свързани с проучване на протоиндустриалното развитие на българските земи през 19 век. Статиите и студията са публикувани в авторитетни издания - четири от статиите в „*Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*" (Т. I–IV за 2016, 2017, 2018 и 2019 г.), като преди това авторът ги е представил под формата на доклади в годишните конференции на Центъра за Стопанско-исторически изследвания, една статия е публикувана сб. „*Добруджа*" (Юбилеен сборник, посветен на 120 години музейно дело в Силистра), а студията в Годишника на Историческия факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий" за 2018 г.

Първата монография, публикувана от Н. Тодоров - *Честни и верни хора. Българската общност в Тулча през Възраждането* (Ямбол: ИК Тендрил, 336 с., ISBN: 978-619-91496-3-8), както коректно е отбелязано в предоставената документация е на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“. Тя е интересно и значимо изследване, но вече е била обект на формална оценка от страна на академичната общност.

С оглед участието в настоящия конкурс значително по-важна е втората монография на Н. Тодоров *„Овчарската аристокрация. Икономиката на Котел и Добруджа през 30-те–40-те години на XIX в.“* (Ямбол: ИК Тендрил, 2022 г., 396 с.). Както е видимо от представените публикации тази монография в известен смисъл е завършек на траен изследователски интерес към стопанското развитие на Котел и Добруджа през 19 век. Това определено е правилен подход, който гарантира качеството на монографичното изследване.

Заслужава да се отбележи, че Н. Тодоров фокусира научните си дирения и прави приноси по тема и за период, привличали вниманието на някои от най-авторитетните български историци. Първото нещо, което прави впечатление при запознаване със съдържанието и структурата на монографията и с предшестващите я публикации е сериозното и внимателно отношение на Н. Тодоров към първичните източници. Монографията му е изградена на солидна изворова база, която комбинира използване на известни на науката извори с привличане на нов, неизползван до момента, изворов материал. По-конкретно, става дума най-вече за *теметтуат дефтерите*, чието съдържание дава богат фактологичен материал, който може да се съпостави с наличните извори от български произход, да ги допълни, да предостави напълно нови факти или да коригира и прецизира съществуващи твърдения и хипотези. Към новите извори, които Н. Тодоров привлича трябва да се споменат и *нюфус*

*дефтерите*. Този подход дава възможност на автора да формулира убедителни тези.

Втори, след изворите, задължителен елемент на качественото историческо изследване е историографската осведоменост на автора. Всяко ново изследване не просто повтаря направеното от предшествениците, то би трябвало да го допълни и коригира. В монографията на Н. Тодоров личи детайлно познаване на историографските постижения. С необходимото уважение, но и с научно самочувствие той прави интересни корекции на някои от най-трайните митове за периода на българското Възраждане. Особено интересен и приносен в това отношение е представянето и анализът, който Тодоров прави на конфликта между Ст. Попович (бащата на Георги Раковски) и котленските чорбаджии. Конфликтът е лишен от национални мотиви и е резултат от вътрешните борби в местния елит „породени от икономически процеси“ (с. 344). Изследването на протоиндустриалното развитие на Котел и Добруджа показва, че бащата на Г. Раковски изкупува аба от местното население по ниски цени и това предизвиква недоволството на местните хора. Недоволството се подхранва допълнително и от несигурното сведение за желанието на Ст. Попович да отвори фабрика в Котел, което би лишило от работа и приходи много бедни хора в града. Въпреки, че изворът е несигурен, подобно отношение към инициативите за механизация на ръчното производство не е изключение в националната и в световната история, затова сведенията могат да се приемат като много вероятни.

В основната си монография Н. Тодоров прави успешни опити да използва адекватни към поставените изследователски проблеми теоретични конструкции. Чрез тях многобройният и често хаотичен фактологичен материал се подрежда по смислен и научно издържан начин. Така теоретичната рамка на първа глава е теорията за протоиндустрията, чиито компоненти – наличието на далечни пазари, симбиозата между

земеделие и индустрия и т.н. – разкриват в пълнота смисъла на ставащото в социално икономическата сфера в Котел, като един от най-важните центрове на стопанско развитие на българските земи през Възраждането. В тази глава, Н. Тодоров поставя и прави първи солидни стъпки към отговор на изключително важни въпроси, като например: демографският бум ли е причина за протоиндустриалното развитие на Котел или обратно (или двата процеса взаимно се подсилват), защо Котел не става Габрово или Сливен, т.е. защо в определени географски райони има индустриално развитие, а други остават встрани от него и т.н. Всички тези въпроси са важни и разкриват нови перспективи, както пред Н. Тодоров, така и пред други изследователи на стопанското минало на България и на Балканите.

Сред приносните моменти в монографията трябва да се посочи уточнението за ролята на Котленските чифлици в „раждането“ на пазарно ориентираната икономика по българските земи. Направено е скрупульозно изложение за къшлите на котленските овчари в Добруджа – брой овце, разположение, собственост на земята, доходи на овчарите и т.н. Подробният изворов материал дава възможност за интересни наблюдения и изводи. Например по отношение на доходите на наемната работна ръка Николай Тодоров прави важно уточнение, което е базирано на емпирични данни, а не на предпоставени идеологизирани концепции и идеи. Според представените факти някои от наемниците имат много високи доходи, докато други са на ръба на оцеляването (стр. 298). Характерно за приносите на автора е и сравнението между къшлите (които са форма на кооперация или протокооперация) и индивидуалните стопанства. Оказва се, че къшлите са по-неефективни и с по-малки печалби в сравнение с индивидуалните стопанства.

В трета глава, която е посветена на котленския елит/елити авторът прави важно и необходимо уточнение за административно-правния статут на местните власти. Тук може би е необходимо да се каже, че по мое

мнение това, което Н. Тодоров прави не е очертаване на теоретична рамка или концепция (както той твърди – с. 285), а административно-правен статут. Някои от приносните и интересни наблюдения на Н. Тодоров, необяснимо за мен, са минали като бележка под линия. Например бележка N 140 на стр. 312 за „социалния капитал“ на бащата на Раковски, макар и дребно уточнение, е важно и интересно наблюдение, както за стопанската, така и за социалната история на българските земи.

От представената справка става ясно, че кандидатът в конкурса д-р Николай Тодоров покрива минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2, 3 и 5 от ЗРАСРБ (дисертационен труд, хабилитационен труд, цитирания, публикации в индексирани издания и др.). Документите и материалите, предоставени от кандидата, отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагането му и съответния правилник на ИБЦТ. В представените трудове на д-р Николай Тодоров не откривам някаква форма на плагиатство или друго неправомерно и неетично използване на резултатите от чужд труд. Не е налице и недостоверност на представените от него научни данни.

Държа да отбележа, че д-р Николай Тодоров има авторски профил в Скопус, който не е създаден от него, а от самата база данни (https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57416480900). От този профил става ясно, че кандидатът е напълно коректен, когато посочва четири статии, индексирани в Скопус (статиите му всъщност са 6, но за конкретния конкурс той използва четири от шестте).

За качествата му свидетелства и участието му в международни организации, конференции и проекти. Личните ми впечатления от конференциите, в които сме участвали заедно потвърждава положителните качества, които са видими от анализираните публикации.

**ЗАКЛЮЧЕНИЕ:**

Въз основа на посочените научни постижения и качества предлагам **д-р Николай Иванов Тодоров**, единствен кандидат в конкурса, да бъде назначен на академичната длъжност „**ДОЦЕНТ**“ в област на Висшето образование 2. Хуманитарни науки, Професионално направление 2.2. История и археология (Протоиндустриалното развитие на българските земи през XIX в.) в Регионален исторически музей – Силистра по конкурс, обявен от Институт по балканситика с Център по тракология „Проф. Александър Фол” при Българската академия на науките.

26.09.2022 г.

Рецензент: .....

(проф. дн Пенчо Пенчев)